

AVRUPA BİRLİĞİ TARİHİ
Desmond Dinan, Çeviren: Hale Akay
İstanbul, Kitap Yayınevi, 2009, 477 sayfa
ISBN 975-978-975-6051-90-0

Oğuzhan ASLANTÜRK¹

Emrah FİRİDİN²

Zaman zaman anlamsızmış gibi görünse de, uzun yıllar tartışma konusu olan, ne öneminden ne de değerinden hiç bir şey kaybetmeyen, hükümet politikasından ziyade devlet politikası olan, hemen her siyasi partinin ve iktidarın dilinden düşürmediği, seçim meydanlarında dillerden düşmeyen vaatler arasında gelen bir proje, bir politikadır, Avrupa Birliği. Fakat ne hikmettir ki Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci inişli çıkışlı bir hal içerisinde gelişmektedir ve bugüne kadar, birçok nedenden ötürü ki bu nedenler daha çok siyasi nedenlerdir, bu süreç hala sonuçlanamamıştır. Peki, Avrupa Birliği nedir, ne amaçla kurulmuştur, kurucu üyeleri kimlerdir, yeni üyelerini hangi devletler arasından, neye göre, neden seçmektedir, AB'ne girmek ne anlam ifade eder. İşte tam da bu noktalarda Desmond Dinan bize Avrupa Birliği adına bugüne kadar ne yapıp edilmişse, tarihi bir süreç içerisinde sunmaya çalışmıştır.

Avrupa Kıtası, uzun yıllar birbirine düşman Avrupalı devletlerin adeta savaş arenası olmuştur. Dar bir bakış açısına sahip bu devletler yakın tarihimize iki büyük dünya felaketi yaşatan, iki büyük dünya savaşını sığdırmış, hatta her iki savaşın yaşanmasındaki en önemli aktörler konumunda olmuşlardır.

Birinci Dünya Savaşından sonra, müttefikler Almanya ile Versailles Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu durum Alman ekonomisinde büyük bir gerilemeye neden olurken, Fransa ile olan kötü ilişkilerin daha kötüleşmesiyle birlikte, Alman milliyetçilerine büyük bir fırsat yaratmıştır. Kıtanın için de böyle bir durum mevcutken, kıta dışında Sovyetler'in henüz ciddi bir tehdit olarak görülmemesi ve Amerika'nın da müttefik görünümü, Avrupalı Devletler için birleşme gibi bir girişimi akıllara getirmemekteydi. Zaten

¹Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: oaslanturk@hotmail.com

²Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: emrahfiridin@gmail.com

Avrupalı Devletler de birbirlerine fazla güvenmiyorlardı. Her şeyden önce bu güven bunalımını aşmaları gerekmektedir.

Yazar, AB'nin bütünleşme hikâyesinin, kurulmasına temel teşkil eden fikirlerin köklerinin 19. yüzyıla dayanmasına rağmen, II. Dünya Savaşı sonunda şekillenmesi nedeniyle, kitabın hareket noktası olarak da II. Dünya Savaşı sonrasında cereyan eden olayları ele almıştır. Bu bağlamda yazar, birinci bölümde savaş sonrası dönemi, ikinci bölümde 1950'de kurulan üç toplulukla birlikte başarısızlıkla sonuçlanan Savunma Topluluğu teklifini, üçüncü bölümde Avrupa Topluluğu'nun (AT) yapısını, dördüncü bölümde 1970'lerde ekonomik dalgalanmalar sırasında AT'nin gidişatındaki tersine dönüşü, beşinci bölümde AT'nin toparlanışını, altıncı bölümde Avrupa Tek Senedi ile pazar programı üzerinde durarak, bütünleşmedeki 1980'lerdeki hızlanmayı, yedinci bölümde AB'nin 1990'larda nasıl hayata geçirildiğini, sekizinci ve son bölümde ise AB'nin karşı karşıya kaldığı mücadeleleri ele almıştır.

Birinci bölümde yazar, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın içinde bulunduğu oldukça sıkıntılı olan bir dönemi, Birleşik Devlet'lerin bölgesel güvenliği kuvvetlendirmek ve ekonomik toparlanmaya hız kazandırmak amacıyla Avrupa bütünleşmesine nasıl destek verdiğini açıklamaktadır. Nitekim Almanya yenilmiş ve harap bir durumdadır. Doğu Avrupa'da iktidara gelen Sovyet kontrolündeki komünist partiler diktatörlük hükümetleri kurmuşlar, özel mülkiyeti kaldırmışlar ve komuta ekonomisini uygulamaya geçirmişler, savaşın sonuçlarıyla başa çıkmaya çalışan Batı Avrupa ülkeleri, çaresizce ekonomik toparlanma, siyasi istikrar ve askerî güvenlik için çaba içerisine girmişlerdir. İşte tam da bu noktada Rusya karşısında ve daha genel olarak kendi sistemi içerisinde daha güçlü bir Avrupa'nın olmasını isteyen Birleşik Devletler devreye girerek, Marshall Planı ve Avrupa Ödemeler Birliği ile imdada yetişmiş, ayrıca 1949'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Batı Avrupa için bir güvenlik şemsiyesi sağlamıştır. Burada Avrupalı Devletlerin artık bir şekilde Avrupa'ya huzurun ve refahın hâkim olması için yapmış oldukları çabalar ve Amerika tarafından Avrupa'da birlik oluşturmaya çalışmasına yönelik bir takım girişimler ele alınmıştır. Aynı zamanda, oluşturulacak birlik için ortak bir payda bulup onun üzerinde anlaşma çabalarını, fakat ülkeler arasındaki derin ayrılıkların bunu engellediği bir süreci açıklamıştır.

Yazara göre Marshall Planı, ekonomik açıdan Avrupa'yı tam olarak kurtarmamış, fakat dolar açığının kapanmasına yardımcı olmuş, kendi sermayelerini oluşturma imkânı sunmuş, yani makineye yakıt olmamış ama yağ olmuştur. Ayrıca, Marshall Planı, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECE) ve Ödemeler Birliği, sınırlar arası ticareti geliştirmek için devletleri tarifeleri ve tarife dışı engelleri azaltmaya teşvik ederek bir fayda döngüsü oluşturmuştur. Aynı zamanda, ABD'nin sponsorluğundaki Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT), Avrupa ülkelerini serbest küresel ticarete yöneltmiştir. Ticari korumacılığın terk edilmesi Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1950'lerin sonunda kurulabilmesinin önünü açmıştır, fakat Almanya sorunu çözülmeden, Avrupa Topluluğunun da hayata geçemeyeceği belirtilmiştir.

Avrupa savaştan yeni çıkmış, yorgun ve savaşın yıkıntılarının her yönüyle görüldüğü devletlerin bulunduğu bir görünümdeydi. Muhtemel bir birlik için hayli önemli bir yeri olacak olan Almanya, müttefik devletler ve Sovyetlerin denetim ve idaresi altındadır. Zayıf bir Almanya'nın zayıf bir Atlantik anlamına geldiğini bilen ABD ekonomik açıdan güçlü bir Almanya istemekteydi. Benzer yaklaşım İngiltere için de söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, aslında Almanya sorunu demek Almanya-Fransa sorunu demektir ki bu, Fransa'nın Almanya'nın ekonomisinin toparlanması karşısında endişeleri olacağı anlamına gelmektedir. Elbette bunun nedenleri de Fransa Almanya arasındaki bitmek bilmeyen coğrafi, tarihi, siyasi ve de ekonomik sıkıntılarıdır.

Sovyet Rusya, kıtaya ve dünya siyasetine ciddi etkileri olan bir aktör konumuna gelmiştir. Bu durum kaçınılmaz olarak diğer güç olan ABD ile SSCB'yi karşı karşıya getirecekti. ABD ve SSCB arasındaki husumet Marshall Planı'nın Rus Dış İşleri Bakanı tarafından reddedilmesi ve bu planın nüfuzu altında bulundukları Doğu Avrupa ülkeleri tarafından da aynı şekilde takip edilmesini istemesiyle başlamaktadır. ABD ise, kendi çıkarlarına uygun bir dünya düzeni kurmak ve Avrupa'yı Tek Pazar halinde görmek istemektedir. Ancak Avrupalı Devletler, özellikle Fransa ve Almanya, kendi ulusal çıkarlarına hizmet edecek fikirlere sahiptiler. Fransa, yani başında tekrar güçlü bir Almanya istemiyordu. Bunun için başta İtalya olmak üzere bazı ülkelerle gümrük birliği kurma girişiminde bulunması, ortak bir pazar için değil Almanya'nın ekonomik anlamda toparlanmasını engellemek içindi. Bu süreç, Mayıs 1950 yılında gerçekleşen Schuman Deklarasyonu'na kadar devam etmiştir. Deklarasyon, Almanya ve Fransa arasındaki Ruhr sorununa çözüm arayışı için önemli açılımları içeriyordu. Buradaki zengin kömür ve

çelik kaynaklarının uluslar üstü bir örgüt vasıtasıyla yönetilmesi öneriliyordu. Bu durum iki ülke arasındaki buzların erimeye başlamasında önemli bir adım olmuştur.

İkinci bölümde, 1950’li yıllarda cereyan eden olaylar ele alınmış, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nun (Euratom), kuruluş çalışmaları incelenmiştir. Savunma Topluluğu ile Siyasi Topluluk fikri, savaşın sona ermesinden bu kadar kısa bir süre sonrası için çok aşırıya kaçmış, fakat ulusal çıkarların daha geniş bir Avrupa bağlamı içinde korunması açısından, işlevsel ekonomik Topluluklar ideal araçlar olmuştur.

Soğuk Savaş, 1950’lerde Avrupa üzerine adeta kara bulut gibi çökmüş, Sovyetler başta 1953’te Doğu Almanya’daki işçi hareketlerini, daha sonra 1956’da Polonya ve Macaristan’daki reform hareketlerini şiddet kullanarak bastırmıştır. Ancak 1950’lerin ortalarında Almanya yeniden silahlanmaya başlayınca Sovyetler dizginlenebilmiştir. Almanya bu dönemde toparlanmaya başlamış ve topluluk için önemli adımların atılmaya başlandığı görülmüştür. Fakat Avrupalı devletler halen birlik kurmak için gerekli olan ortak hareket etme ve düşünme bilinciyle hareket etmiyorlardı. Diğer taraftan, önemli bir güç olan İngiltere ise birliğe soğuk bakıyordu

1950’ler ayrıca, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere, Avrupa ülkelerinin eski sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla, dekolonizasyonun hızlanmasına şahitlik etmiştir. Fransızlar, Cezayir ve Hindin’in elden çıkarmışlar, İngiltere ile birlikte Mısır’a askeri müdahalede bulunmuşlar fakat Sovyetler Birliği Mısır’a yardım tehdidinde bulunması ve ABD’nin Fransa ve İngiltere’ye yardım etmemiş olması dolayısıyla, İngiltere ve Fransa istemeyerek de olsa geri çekilmişlerdir.

Bu dönemde meydana gelen önemli olaylardan biri de, hükümetler arası konferanstır. Bu konferansta Schuman Planı üzerinde daha ciddi durulmuştur. Hatta Schuman planının somutlaşması yapılan konferansın bir neticesi olmuştur. Fakat istenen sonuç ilk zamanlar alınamamıştır

1950’de ilan edilen Schuman Deklarasyonu ile Fransa ve Almanya merkezli Kömür ve Çelik Topluluğu teklifini ilan etmiş ve hayata geçirmek için çalışmalar başlamıştı. Bu müzakereler, Avrupa bütünleşmesi tarihindeki hükümetler arası konferansların ilkidir. Planının en başta gelen ekonomik amacı, katılımcı ülkeler arasında kömür ve çelik için bir tek pazar

oluşturmaktır. Bu, kömür ve çeliğin serbest dolaşımını kolaylaştırmak amacıyla sabit fiyat, gelir ve satış vergisi, teşvikler ve farklı nakliye oranları gibi birçok tarife ve tarife dışı engelin kaldırılması anlamına gelmektedir. Bu arada hemen savaş sonrası bir güvensizlik ortamı olması, Fransa'nın, Almanya'nın silahlanmasını istemediği için anlaşmaya yanaşmaması nedeniyle, Avrupa Savunma Topluluğu (AST) fikri rağbet görmemiş ve 1954'te yıkılmıştır. AKÇT, birleşmiş bir Avrupa yolunda yeni bir başlangıç olmuş ve Fransız-Alman düşmanlığının giderilmesinde üstün bir başarı sağlamıştır.

AST hüsrانından sonra, Avrupalı Devletler Roma'da buluştular. Roma'da yapılan antlaşmalar gelecekteki birleşik Avrupa sistemi için mihenk taşı olma özelliği taşıyacaktır. "Barış ve Refah" Roma'daki görüşmelerin asıl amacını anlatan ve bir şeylerin değişmesine yönelik atılacak adımların özeti olmuştur. 1957'de yapılan Roma Antlaşması aslında ekonomik birlikteliği sağlar nitelikteydi. Gümrük birliği, para politikası, rekabet politikası gibi ortak çabalar ve hedefler ele alınıyordu. 25 Mart 1957'de Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Euratom antlaşmaları imzalanmıştır. Euratom antlaşmasının başlıca amaçları, araştırmaların teşviki, bilginin yaygınlaştırılması, sağlık ve güvenliğin korunması, yatırımların kolaylaştırılması, madenler ve nükleer yakıtların arzı, nükleer malzemenin uygun kullanımı ve uzmanlaşma gerektiren malzeme ve ekipman için bir ortak pazar kurulması, iken AET'nin başlıca amacı, ortak bir pazarın kurulması, ekonomik faaliyetlerin uyum içinde gelişmesi, dengeli ve sürekli bir gelişme sağlanması, istikrarın artması, topluluk üyesi ülkeler arasındaki ilişkilerin daha sıkılaştırılması, gümrük birliği, ortak ticaret politikası, ortak ulaştırma politikası, rekabet politikası, para politikasındaki sınırlı işbirliği makroekonomik politikaların koordinasyonun sağlanması olmuştur. Ucuz ithal benzinin piyasa hâkimiyeti ve nükleer enerji karşıtları Euratom'u güçsüzleştirirken, AET antlaşması daha önem kazanmış hatta Roma Antlaşması denilince sadece AET anlaşılır hale gelmiştir. Roma Antlaşması, Birliğin temel organlarının oluşturulup Birliğe neredeyse temel şeklini veren antlaşmadır.

Yazar, üçüncü bölümde De Gaulle'nin dolayısıyla Fransa'nın gölgesinde Avrupa Topluluğu'nda (AT) yaşanan olayları ele almaktadır. 1960'ların sonuna gelindiğinde, üye ülkeler tarımsal harcamaları kapsayacak daimi bir fon mekanizmasını hâlâ müzakere etmemiş olsalar da, Gümrük Birliği ve Ortak Tarım Politikası (OTP) işler haldedir. 1958 de Sovyetlerin üç işgal gücüne yapmış olduğu kent statüsünde değişiklik istemesi doğrultusundaki

ültimatomu, Berlin krizine neden olmuştur. Bu olaydan sonra Soğuk Savaş daha da şiddetlenmiş, tarihe Küba krizi olarak geçecek olan bir dönem yaşanmıştır. Diğer taraftan AT'nin uluslararası anlamda gündemini Cezayir'de meydana gelen olaylar da meşgul etmekteydi. Vietnam Savaşı, Çekoslovakya müdahalesi ve petrol üreten Arap Ülkeleri'nin siyasi güç olma adına attıkları adımlar AT'nin karşılaşmış olduğu diğer sorunlardı.

Roma Antlaşması ile komisyon faaliyetleri raporunu dinlemek amacıyla Avrupa Parlamentosu oluşturulmuştu. Parlamento başlangıçta önemsizdi ve yasama yetkisi dardı. 142 üyeden oluşmaktaydı ve Strasbourg'da toplanmakta, komite toplantılarını ise Brüksel'de gerçekleştirmekteydi.

Topluluğa hareketlenme getiren ise 1958 yılında Brüksel'de çalışmalarına başlayan Avrupa Komisyonu oldu. Komisyon, Fransa, Almanya ve İtalya'dan 2'şer; Benelüks ülkelerinden 1'er komiserin katılımıyla toplam 9 komiserden oluşmaktaydı. Komisyon farklı ideolojileri savunan üyeleri bünyesinde bulunduruyordu. Fakat pek çok kişi komisyonun çalışmasından memnun değildi. Bununla birlikte birde komiserlerin kendi ülkelerinin ulusal çıkarlarına hizmet etmeleri, durumu daha da karışık hale getiriyordu.

Gümrük Birliğinin uygulamaya geçmesine yönelik ilk adım (gümrük tarifelerinin yüzde 10 düşürülmesi ve kotaların yüzde 20 artırılması) 1959'da atılmıştır. AT'nin kıtaya yaptığı ihracatta düşüşe neden olmasından korkan İngiliz sanayisi, bedeli ne olursa olsun bir serbest ticaret bölgesi kurulmasını istemekten; bu fikri kendi hassas çıkarlarına uygun bulmayan Fransa, serbest ticaret bölgesi fikrini kabul etmek istemiyordu. Buna karşılık İngiltere, 1959 başlarında AT'ye rakip bir ticaret bloğu olacak Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni (EFTA) kurma müzakereleri için, AT üyesi olmayan altı Batı Avrupa ülkesine (Avusturya, Danimarka, Norveç, İsveç, Portekiz, İsviçre) diplomatik ve ekonomik bir cephe oluşturma yolunu izlemiştir. EFTA'nın asıl amacı, AT üzerindeki serbest ticaret bölgesi müzakerelerini yeniden başlatma baskısını artırmaktı, fakat ABD bundan pek hoşlanmadı, çünkü bir ortak pazarın sadece AT üyeleri arasında değil, onlarla ABD arasında da daha fazla ticaret yapacağı anlamına gelmekteydi. Bu doğrultuda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) doğuşu ile EFTA'nın sonu gelmiştir.

Fransa, OTP ile AT çapında yüksek fiyat garantili bir piyasa ve AT dışına yapılacak ihracat için teşvik elde etmeyi planlamaktaydı ve de bu doğrultuda OTP'nin Roma Antlaşması kapsamına alınmasında oldukça ısrarcı olmuştu. Tarım politikasının tüm sorumluluğu bir komisyona bırakıldı.

AT tarihinin ilk krizi, de Gaulle'ün İngiltere'nin AT üyelik başvurusunu 1963'te veto etmesiyle yaşandı. İngiltere'nin Batı Avrupa piyasalarına kolaylıkla erişebilmeye ihtiyacı vardı ve bunu ancak AT'ye girerek yapabiliyordu. Birleşik Devletler de Atlantik ittifakını güçlendirerek daha güçlü bir Batı Avrupa'nın parçası olan, güçlü bir AT istemekteydi. ABD, İngiltere'yi büyük planının önemli bir unsuru olarak görüyor ve İngiltere'nin AT'ye üye olmasını istiyordu. Bu sayede daha da gelişen AT, ABD'li sanayi malları ihracatçılarından yararına olacaktı ve AT'nin ortak ticaret politikasının liberal yönde ilerlemesini daha da kolaylaştıracaktı.

AT' nin ortak tarım politikasının, AET'nin kendi öz kaynaklarından finansmanını sağlamak üzere yeni bir bütçe yapılandırılmasına gidilişi, Fransa ile diğer Topluluk ülkeleri arasındaki iplerin kopmasının da başlıca gerekçesini oluşturuyordu. Yeni yapılandırılacak bütçe içinde devletlerin kontrolünün bitmesi, bir diğer ifadeyle Topluluğun özerk bir bütçeye sahip olması, iplerin Fransa'nın elinden kaçması anlamına geliyordu. Fransa bu tür bir bütçeye, kendi bakış açısı içinde izin veremezdi. Fransa, karar alma sürecini doğal yollardan bloke edemeyeceğini anlamakta gecikmedi. 1965 yılının Temmuz ayından başlayarak, Topluluk karar alma sürecinin tümünden bloke edilmesi yoluna gidildi. Fransa, boş sandalye politikası izleyerek, yani karar alma sürecinin hiçbir aşamasına katılmayarak, Topluluktan en ufak bir kararın dahi çıkmasını engelledi. Sekiz ay süren bu politika, ancak 1966 yılının Şubat ayı içinde Lüksemburg'da gerçekleştirilen uzlaşma sonucunda aşılacaktı.

1967'de İngiltere topluluğa başvurusunu yeniledi, fakat de Gaulle İngiltere'nin AT içerisinde varlığını, kendi çıkarlarını sarsacak ve gücünü azaltacak olduğundan, AT içerisindeki kendi menfaatine olan dengeleri bozacak olması, ekonomik ve stratejik çıkarlara uygun olduğuna inanmaması vb gibi nedenlerden dolayı istemiyordu. Ayrıca Almanya'nın tutumu da ilginçti. Esasında İngiltere'nin AT'ye girmesini istiyordu fakat bunu, Fransa ile olan ilişkilerinin bozulmasına değmez olarak buluyordu. Almanya'nın çekingenliği ve Fransa'nın uzlaşmazlığı nedeniyle İngiltere 1967 Aralığında başvurusunu askıya aldı.

AT' nin ilk on yılında dış ilişkilerdeki en önemli gelişme, Yunanistan, Türkiye ve hepsi AT'ye üye ülkelerin eski kolonisi Afrika ile yapılan ortaklık anlaşmalarıdır. Her ne kadar uzun dönemde de olsa, Yunanistan ve Türkiye AT üyeliğine talip olduklarından yapılan ortaklık anlaşmaları, nitelik olarak

Afrika devletleriyle yapılanlardan farklıydı. 1961'in Temmuz ayında imzalanan anlaşmada AT, Yunanistan'a hassas bir takım ürünler için bir dizi uzatma garanti ediyordu; 12 yıl içerisinde ise gümrük birliğinin kurulması öngörülmekteydi. Türkiye ile 1963'ün Eylül ayında imzalanan anlaşma süresi belirsiz bir geçiş dönemi sonrasında gümrük birliğini amaçlıyordu. Bu Türkiye'nin düşük bir ekonomik kalkınma düzeyine sahip olmasının sonucuydu. AT, Yunanistan'ın üyelik isteğini tasdik etti, fakat Türkiye ile ilişkilerinde ihtiyatlıydı. Yunanistan'ın Avrupa kültürünü ve medeniyetini överken, Türkiye'nin Avrupalı kimliğini sorgulamaktaydı.

1967'de Atina'da gerçekleşen sağcı askeri darbeye tepki olarak AT, ilişkilerini askıya aldı. Aynı dönemde, Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık ve ekonomik çalkantı, Ankara ile ortaklık anlaşmasının zayıflamasına neden olmuştu.

Yazar, dördüncü bölümde, 1970'lerin ortalarındaki ekonomik dalgalanmalar sırasında AT'nin gidişatındaki tersine dönüşü ele almıştır. Aralık 1969'da, liderler yeni bir dönem için Lahey şehrinde toplanırlar fakat sonraki gelişmeler tam bir hayal kırıklığıdır. Vietnam Savaşı nedeniyle ABD ekonomik sıkıntılar yaşarken, AT ülkeleri de bundan etkilenmiş ve Ekonomik Parasal Birlik (EPB) planını uygulamaya koymuşlardır. AT, halen OTP için daimi mali düzenleme üzerinde anlaşamadığından dolayı sıkıntılar meydana gelmiştir. Almanya'nın giderek artan üretim fazlası nedeniyle OTP'yi eleştirilmesi, Fransa'yı rahatsız etmekteydi. Üye devletler AT'nin harcamalarını karşılayabilmek için ek yardımlar yapmak zorundaydılar. Bu da onların ekonomilerine artı yük anlamına gelmekteydi.

EPB'nin hedefi (sabit döviz kurları, ortak para politikası ve tek bir parasal otorite), basit görünmesine rağmen üye devletler bu fikri hayata geçirme noktasında ayrı düşmekteydiler. Bir diğer kriz ise Birleşik Devlet'lerin doların altınla konvertibilitesini resmen sona erdirmesinden kaynaklanan nedenlerle, AT ülkeleri bir kez daha birlikte hareket edememe başarısızlığını göstermişlerdir. Döviz kurları AT'nin kendine olan güvenini zayıflatmıştır.

1970'lerin başında İngiltere ile birlikte Danimarka, İrlanda ve Norveç'te AT üyeliğine aday olurlar. Danimarka, İrlanda ve Norveç'te yapılan referandumlarda, Norveç dışında diğer iki ülke halkı AB üyeliğini kabul etmişti. Görüldüğü gibi 1970'lerde bir karışıklık söz konusudur. Üye devletler arasında kurumsal ve politik farklılıklar vardır. Fransız - Alman ilişkileri

darboğazdadır ve komisyonun gidişatında belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir. Küçük üye ülkeler, komisyonun devam eden düşüşünden, Lüksemburg Uzlaşısının kalıcılığından, zirveciliğin yükselişinden ve büyük üye devletlerin Avrupa siyasi iş birliğindeki hâkimiyetlerini kanıtladıkları hükümetler arası yaklaşıma kayıştan rahatsızlık duymaktaydılar.

1973'te Ortadoğu'daki savaşın ardından petrol fiyatları arttı. Bu Avrupa ekonomisini bunalıma sokmaktaydı. Tüm bu gelişmeler EPB'nin sonunu getirmekteydi. Petrol krizi ile oldukça meşgul olan liderler ortak bir enerji politikası konusunda anlaşamamaktaydılar.

Sovyetler ve ABD arasındaki gerilimin azalması ve De Gaulle'nin Fransa Devlet Başkanlığından istifası, AT için yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu sırada İngiltere'nin Topluluğa alınması gündeme gelmiştir. Fransa'nın düne kadar veto ettiği İngiltere'yi birliğe katmak istemesi, Almanya'nın giderek birlik içinde ekonomik bir güç haline gelmesinden kaynaklanıyordu. Fransa, böylece İngiltere'nin Topluluğa bir güç dengesi sağlayacağı düşüncesindeydi. 1969'un Nisanında yapılan seçimleri Pompidou'nun kazanması ile birlikte İngiltere'nin birliğe üye olma yolu biraz daha açılmış oluyordu. Tam bu sırada, hemen hemen aynı dönemde meydana gelen bir diğer olay ise, Alman Şansölyesi Brandt'ın iş başına gelmiş olmasıydı. Birlik içinde oluşan olumsuz durumu dağıtmak için antifaşist bir kişiliğe sahip bir kişinin iş başına gelmesi, Almanya ve Fransa arasında yakınlaşmalara neden olacağı beklenmekteydi. Kısa süre sonra görüldü ki, iki lider arasında, görüş ayrılıkları mevcuttu. Brandt; sosyalist, ılımlı uluslararası yaklaşım yanlısı, mütevazı ve politikacı kişiliğe sahip biriydi. Pompidou ise aksine, muhafazakâr, ateşli hükümetler arası yanlısı, tepeden bakan ve bürokrat kişiliğe sahip biriydi. Aslında, sorun özünde Almanya'nın giderek güçlenen ekonomisi ve Fransa'nın bundan rahatsız olmasıydı.

Bu dönemde meydana gelen konular, kendi arasında dört farklı politika etrafında kümelenmişti. Bunlardan ilki olan Bölgesel Politika, piyasa bütünleşmesi çabası içinde, birlik içindeki zengin ve yoksul bölgeleri saptayıp, bu bölgeler arasındaki farkın giderilmesini amaçlıyordu. Zaten birlik ülkelerinde, İtalya'nın kuzey ve güneyi arasındaki mevcut farklılıklar gibi farklılıklar yoktu, hatta homojendir de denebilirdi. Yine bu farkların giderilmesi amacı ile bir fon oluşturulma çabası gösterilmiştir. Fakat iş fon oluşturma için gerekli kaynağı sağlamaya geldiğinde ciddi sorunlarla

karşılaşmıştır. Ortadoğu savaşı ve petrol krizi işleri daha da çıkılmaz hale getirmişti.

İkinci olarak Sosyal Politika, sosyal politikalar doğrultusunda Birlik, Lahey'de harcama kalemi oluşturmuştu. Bilindiği üzere zaten Alman Şansölyesi Brandt, sosyal politikalara gerekli önemi vermekteydi. Bu doğrultuda bir program hazırlandı. Birlikteki mevcut durum böyle bir programın hazırlanması için oldukça müsaitti. Hemen iş hayatında eşitlikçi düzenlemelere gidildi.

Üçüncü olarak Çevre Politikası ile Roma Antlaşması'nda çevre politikası için açılmış bir başlık bulunmamakla beraber, konu yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi başlığı altında ele alınıyordu. Dar kapsamlı ve teknik bazı hareketler meydana geliyordu. Çevre hareketi de bunlardan biriydi. 70'lerde iki eylem planı hazırlanarak topluluk için bir çevre politikası oluşturulmuş oluyordu.

Dördüncü olarak Enerji Politikası ise, 1970'li yıllar topluluk için tam anlamıyla bir yıkım oluyordu. Petrol krizi burada belirleyici nedenlerden biriydi. Enerji politikasının uygulanmasında bir takım sıkıntılar da mevcuttu. Kuzey Denizinde kendi petrol rafinelerini kurmak isteyen birlik ülkelerinin aksine İngiltere, kendi çıkarları için bu uygulamadan çekilmişti. Bu durum birlik olarak hareket etmek isteyen Almanya ile ilişkileri kötüleştirmişti. ABD'nin çıkarları uğruna Avrupalıları birleştirme çabası, AT içindeki sıkıntılar yüzünden pekte olumlu sonuçlanmamıştı.

Yazar beşinci bölümde, 1980'lerde değişen iç ve dış koşullar nedeniyle topluluğun aşamalı olarak toparlanması konusunu ele almıştır. Toparlanmaya çalışan Avrupa ekonomisi, petrol krizi nedeniyle tekrar zora girdiği enflasyonun tırmandığı, işsizliğin arttığı, ekonomik durgunluğun hat safhada olduğu 1980'lerin başı, Avrupa bütünleşme tarihinin en zor dönemlerindedir. Bununla birlikte devletlerarasında bir çeşitlilik de söz konusudur. Nitekim Almanya ekonomisi oldukça iyi durumdayken, İngiltere ve İtalya ekonomisi en kötü dönemlerini yaşamaktadır.

İngiltere'nin mevcut ekonomik sıkıntılarından dolayı, bütçe konusunda ciddi itirazları vardı. Bu ve benzeri itirazlar birlik içindeki çatlakları derinleştirmekte ve adeta birliği iflase sürüklemekteydi. Tam da bu dönemde başkan seçilen Mitterand (Fransa) yapmış olduğu reform vaadini gerçekleştirmek için ciddi çaba göstermiştir. Bankaları ve sanayileri

millileştirmiş, emeğe ilişkin yeni yasalar çıkarmış, sosyal güvenlik ödemelerini artırmıştır.

APS'nin döviz kuru mekanizması içinde kalması asıl dönüm noktalarından biri olmuş Frank'ı mekanizma dışında tutmak da çıkarmak da Fransa için ciddi sorunlara yol açmaktaydı. Fakat çıkarması Fransa'nın sırtını Almanya ve AT'ye dönmesi anlamına gelecek olduğundan, Mitterand ekonomi uzmanlarını dinlemeyip sistem içinde kalmaya karar verdi ve bu sayede bütünleşmenin ve geniş çaplı kurumsal reformların yılmaz bir savunucusu haline gelmiştir. AT, Mitterand'la bir toparlanma sürecine girmiş ve bu süreçten sağ salim çıkmıştır.

Üye devletlerin, komisyonların, parlamenterlerin ve iş çevrelerinin, bütünleşmeye olan ilgisi 1990'larda kurulacak olan Avrupa Birliği'nin habercisi niteliğindedir. Topluluk, birlik olarak sorunların çözümü için siyasi ilginin arttığının farkındaydı. 1978'lerin sonunda ekonomik birlikteliğin olumlu ve kademeli bir ilerlemeye neden olacağı görülmüştü. Daha önemlisi şimdiye kadar pek anlaşamayan Alman ve Fransız liderlerin artık birliği ilgilendiren ortak konularda anlaşıyor olmalarıydı. Almanya da Helmut Schmidt, Fransa da Valery Giscard yakın ilişkiler içerisindeydiler. Her iki lider de AT'yi ataletten kurtarıp, Batı Avrupa'yı hareketlendirme niyetindeydiler.

Bu dönemde AT'nin gündeminde iki önemli konu vardı. Birincisi, Avrupa bütünleşmesinin tahammül sınırlarını sembolize etmek; ikincisi, Yunanistan'ın birliğe katılımı gibi iki önemli konu, gündemlerini meşgul ediyordu.

Dinamik bir parlamento oluşturma çabaları sürmekteydi. Bazı üyeler, AT içindeki sınırların kaldırılması için girişimde bulunuyorlardı. Böylece birliğin daha etkin biçimde hareket edebileceğini ön görüyorlardı. Bu grup, topluluk içindeki iç pazarın serbestleşmesi yönünde gelişmeleri takip etmiş ve girişimlerde bulunmuştur.

Bu dönemde karşılaşılan diğer girişimler ise, Genscher-Colombo ve Stuttgart Deklarasyonu idi. Almanya Dışişleri Bakanı Genscher ülkesinin birlik içindeki konumu tekrar vurgulamak ve AT'yi canlandırmak için harekete geçmişti. Almanya ve Fransa arasındaki ilişkiler henüz istenilen konumda olmadığı için Genscher, girişimini desteklemek için İtalyan mevkidaşı Emilio Colombo'yu çalışma arkadaşı olarak seçti. İlk icraatları bağlayıcı olmayan bir Avrupa Senedi'nin yapılması yönündeydi. Bu

doğrultuda Siyasi İşbirliği çalışmalarını teşvik ettiler. Burada ise ilk pürüzü güvenlik ve savunma konusunun NATO ile sınırlı kalması gerektiğini savunan İngiltere Başbakanı Thatcher çıkartıyordu. Üye ülkeler, Grenscher ve Colombo'nun yapmış olduğu bu teklifte büyük değişiklikler yaparak, amacından uzaklaştırarak kabul etmişlerdir.

Altıncı bölümde, Avrupa Tek Senedi ile Tek Pazar Programı ile kısaca bütünleşmenin 1980 sonlarındaki ivmesi ele alınmaktadır. 1980'lerin sonlarındaki Avrupa Topluluğu'nun dönüşümü yeni bir küreselleşme dönemine verilen tepki olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda AT'yi küreselleşmenin zorluklarına hazırlamayı hedefleyen Tek Pazar Programı, ki bu programla elde edilmek istenen AT'ye rekabet etme gücünün kazandırılmasıdır, ve yine bu doğrultuda AT'nin çıkışını tetikleyen Avrupa Tek Senedi'nin (ATS) getirdiği en büyük yenilik ise Konseyin karar almasındaki sıkışıklığı kaldırarak Tek Pazar mevzuatının yürürlüğe girişini kolaylaştırmasıdır. Gerçekten 1980'li yıllar, Avrupa için üstesinden gelinmesi gereken bir takım sorunlarla uğraşmakla geçiyordu. Bunlardan birisi de, Yunanistan'ın birliğe uyumlaştırılması çabası doğrultusunda yapılacak olan uygulamaları içeriyordu. İspanya ve Portekiz'in birliğe katılımı sonrasında, Yunanistan'a ayrılan payın, bu devletlere kayması sorununu çözmek için kaynak bulma sıkıntısı yaşıyordu.

İtalya'daki Milano Zirvesi, İngiltere'nin başını çekmiş olduğu grubun tüm engelleme çabalarına rağmen, Almanya ve Fransa'nın desteğini alan İtalya Başbakanı Craxi, baskılara direnir ve yaptırdığı oylama sonucu hükümetler arası konferansın yapılması kararı çıkıyor. İngiltere, Danimarka ve Yunanistan istemeyerekte olsa bu konferansa katılmak zorunda kalmıştır. Hükümetler arası konferans tam da İtalya, Almanya ve Fransa'nın istediği gibi toplanacak ve şimdiye kadar olduğu gibi dar çerçeveli ve sadece belli başlı konuları inceler nitelikte değil, çok çeşitli siyasi ve ekonomik meseleleri ele alır nitelikteydi. Konferansta ekonomik ve siyasi konularda da birçok tartışma yaşanmıştır. Özellikle parlamento ve konseyin ortak karar almasına ilişkin hususlarda ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Diğer tartışmalar ise, Almanya ve İngiltere arasında restleşmelere neden oluyordu. Ortak para politikası, Thatcher tarafından kesin bir şekilde veto edilecekti.

Karar alma süreçlerine yönelik olarak Milano zirvesi Avrupa bütünleşmesi için büyük bir hamle gibiydi ve bu zirvede amacı ek pazara doğru ilerlemeyi hedef alan detaylı bir eylem planı olan beyaz kitap

tartışılmadan onaylanmıştı. Bu sayede Avrupa Tek Senedi yeşil ışığı yakmış ve tek pazar programının uygulanması için kurumsal donanımı sağlamış oldu.

Tüm bu sıkıntılı sürece rağmen üye devletler, tüm antlaşmaların tek bir belgede toplanması ile ortaya çıkan Avrupa Tek Senedi'ni (ATS) imzalayarak birliğin görünümünü ileride daha da geliştirecek olan adımı atmış oluyordular. Üzerinde vurguyla durulması gereken konu ise, artık üye devletlerin aralarında ekonomik bütünleşmeye gidecekleriydi. Ekonomik bütünleşmenin birliğin geleceğinde oynayacağı rol gerçekten büyüktü. Cockfield'in sözüyle: "Nasıl gümrük birliği ekonomik bütünleşmenin öncüsü olduysa, ekonomik bütünleşme de Avrupa Birliği'nin öncüsü olmalıdır". Tek Pazar uygulaması uluslararası bir etki yapmıştı. Birlik dışındaki devletler durumu ciddiyletme gözleriyle bakıyorlardı. Avrupalı ortak ve Avrupa kalesi gibi benzetmeler bu dönemde sıklıkla dile getiriliyordu.

Birliğin, sosyal politika anlamında, yine bu dönemde bazı faaliyetleri de mevcuttur. Delors'un amacı, kadın haklarının, işçi haklarının ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için düzenlemeler yapılmasıydı. Aynı zamanda, birlikte küçük-büyük tüm şirketler arasında diyalog ortamı yaratmakta istiyordu. Delors, bu doğrultuda düşüncelerini komisyonda dile getirdiğinde, üye devletlerin büyük çoğunluğu onunla aynı fikirdeydiler, tek istisna ise İngiltere'ydі. Yinede Thatcher'in itirazına rağmen teklif komisyondan geçiyordu.

Yedinci bölümde ise Avrupa Birliği'nin 1990'ların başında nasıl hayata geçirildiği ele alınmaktadır. Tek pazar programının başarısı ile APS, EPB'yi 1987 ve 1988 yıllarında yeniden AT'nin gündemine getirmişti. Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Tek Pazar uygulaması ve EPB'nin arkasındaki momentum, AT içindeki siyasi koşulları da değiştirmiştir.

Üye devletler, EPB ve siyasi birlik konularındaki hükümetler arası konferansları 1990 Aralığında başlattılar. Almanya Merkez Bankası, kendisinin bir kopyası olacak olan Avrupa Merkez Bankasının (AMB) tek para birimine geçmeden önce ikinci aşamada kurulması hususunda uyarılarda bulunmaktaydı. Üye devletler üçüncü aşamada Avrupa merkez bankaları sisteminin kurulmasına karar vermişlerdi. Merkez bankaları sisteminin temel amacı ise fiyat istikrarını korumaktı. Bununla birlikte sadece parasal birliğin değil siyasi birliğin de bir an önce sağlanması gerektiği vurgusunu yapan

Almanya'nın, eğer birlik sağlanmazsa EPB'yi veto etmekle tehdit etmesi, siyasi birlik konusunun ehemmiyetini ortaya koymaktaydı.

EPB'den farklı olarak, siyasi birlik birbirinden tamamen farklı çok sayıda kurumsal ve politik konuyu içermekteydi. Maastricht Antlaşması ile Ekonomik ve Parasal Birliğin aşamaları, bu süreçte izlenecek politikalar ve bunların gerektirdiği kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; sürdürülebilirliği olan, enflasyonsuz ve aynı zamanda çevreyi korumaya yönelik politikalarla büyümeyi, üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupalılar için daha güçlü bir Birlik olmayı hedeflemektedir. Bu hedefler, kararların vatandaşlara olabildiğince yakın alınmasını ve AB'nin ancak ulusal ve yerel makamlardan daha yetkin olacağı zamanlarda devrede olmasını öngören subsidiarity ilkesi üzerinde anlaşılmasında etkili olmuştur.

Antlaşma aynı zamanda, tek paraya geçilmesini sağlayacak bir ekonomik ve parasal birliğin kurulması, AB vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkı veren bir Avrupa vatandaşlığının oluşması, Avrupa güvenliğini sağlayacak ve demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak bir ortak dış ve güvenlik politikası ve Birliğin iç güvenliğini sağlamak üzere hukuk ve içişlerinde işbirliği gibi öğeler üzerinde durmuştur.

Şematik olarak Birlik, üç sütun üzerinde yükselen bir yapıya benzetilebilir. Her sütun bir yandan birliği güçlendirirken diğer yandan da birlik kurumlarına atfedilen yetkiler bakımından bağımsızlığı sağlamaktadır. Birinci sütun; Roma ve Paris Antlaşmalarıyla kurulan Avrupa Topluluğu'ndan oluşmaktadır. Parasal birlik, vatandaşlık ve daha önce bahsedilen yetkiler de bu ayağa dâhildir. İkinci sütun Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını (ODGP) içermekte ve Avrupa çapında bir savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedirken, üçüncü sütun ise Adalet ve İçişlerini kapsamakta olup, hukuk ve işbirliği alanında daha sıkı bir işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Maastricht Antlaşması var olan kararlar mekanizması yöntemlerini (Parlamento onayı, danışma ve işbirliği) bazı yeni alanlara genişletmekle kalmamış, buna ek yeni bir yöntem olan ortak karar alma yöntemini getirmiştir. Son olarak, Maastricht Antlaşması birliğe bugünkü adını veren antlaşma olmuştur.

1991 Aralık ayında Maastricht'te kabul edilen Avrupa Birliği Antlaşması, bütünleşme tarihinde önemli rol oynuyordu. Antlaşmadan birkaç yıl öncesinde gereken ortam oluşmaya başlamıştı. Avrupalı liderlerin çoğu birleşme yönünde düşüncelere sahiptiler.

Ekonomik ve parasal birlik için adımlar atılmaktaydı. Tek Pazar programının başarısı Avrupa Para Sistemine ve EPB'ye olan inancı ve gerekliliği daha da artırmıştı. Bu dönemde Birlik ülkeleri Almanya'nın para politikalarını takip etmekte idi. Almanya'nın takip ettiği para politikaları tercihinin faydalarını kabul etmekle beraber, Fransızlar Alman Merkez Bankasının hâkimiyetinden hoşnutsuzdular. Bu doğrultuda Fransızlar, Almanya ile eşit konumda olacakları parasal birlik konusuna sıcak bakıyorlardı. Tek bir para birimi ve ortak Pazarın dile getirilmesi, Genscher'ın Alman sisteminin üzerine oturtulmuş bir Avrupa Merkez Bankası istemiyle doruğa çıkıyordu. Bu durum aynı zamanda statükodan rahatsız olan Fransa'nın da işine gelmekteydi.

Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında birleşmenin içinde bulunduğu siyasi ortamı değiştirmişti. Almanya ve doğuda yaşananlar üye devletlerin EPB dışındaki kurumsal ve politik reformlara ilgilerini yoğunlaştırıyordu. Bu doğrultuda Delors'un çabaları önemlidir. Çünkü Delors, birliği zorlamakta olan ekonomik ve stratejik sorunların ancak büyük bir sıçrayışla "Siyasal Birliktelikle" bertaraf edileceğini düşünmekteydi. Delors ve diğer AT ülkeleri 1990 yılı başında AT kurum ve politikalarında değişim yapılması için baskı yaptılar. Belçika ise siyasi birlik için ilk başvuru yapan ülke olmuştur. Avrupa da siyasi bir Bütünleşmenin güçlü destekçisi olan İtalya ise bu talebe hemen destek vermişti.

Maastricht Antlaşması birliğe bugünkü adını veren önemli bir antlaşma özelliği taşımaktaydı. Maasrticht'te toplanan zirvede aslında üye devletler EPB'nin anlamı konusunda fikir birliğine sahipken bunun nasıl örgütleneceği ve başarılabacağı konusunda bir fikirleri yoktu. Siyasi birlik konusu henüz biçimlenmemişti. Hiç kimse bunun Federal Birleşik Avrupa Devletleri kurmak anlamına geldiğini bilmiyordu. Daha çok üniter bir sistemin varlığı düşüncesi ve AT'nin şu an mevcut olan federal özelliklerini genişletmek yönünde çalışmaları vardı. Konferansın AT'yi AB'ye döndüreceği konusunda bir kuşkuları olmamasına rağmen, olası yeni düzenin özü ve şekli hakkında henüz cevaplandırılması gereken sorular mevcuttu.

Maastricht Antlaşması için hızla yol alınıyordu. Bu haliyle Avrupa Tek Senedi'nden kamuoyunda daha fazla ilgi çekiyordu. Gözler daha çok para birimleri üzerinde iken, kendi para birimlerine çok bağlı olan Almanlar bundan vazgeçerek özellikle savunma ve sığınmacılar gibi konularda birleşik bir Avrupa'nın bu gibi konularda kendi çıkarları için daha faydalı olacağı düşüncesinden yola çıkarak ortak para birimini kabul etmişlerdir. Bir sürü tartışma ve müzakere safhalarını takiben, Danimarka'nın yaşam standartları ve Fransa'nın referandum yapma isteği gibi konulardan sonra 1992 Şubat'ında Antlaşma imzalandı.

Son bölümde ise, Avrupa Birliği'nin karşı karşıya kaldığı mücadeleler incelenmektedir. 1997'de yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, esasen Maastricht kadar öneme haiz olmamakla birlikte, öz itibariyle Avrupa'nın gelişme sürecini düzenlemiştir. Antlaşmayla ortak strateji ve savunma konusunda (AB ülkelerinin düzenli bir ordusu yoktu, güvenliği ABD sağlamaktaydı ve AB'nin düzenli bir ordusunun da olmasını haliyle istememekteydi) değişiklikler yapılması polis gücünün yetkilerinin artırılması, emeğin ve sermayenin serbestçe dolaşımının sağlanması, gibi konularda değişiklikler yapılmıştır. Soğuk Savaş, ABD'nin hâkimiyetindeki yeni bir uluslararası sistemle sonuçlanmıştı. Avrupa Topluluğu asla ABD ile Sovyetler Birliği arasında üçüncü bir güç haline gelememiş olsa da, AB kendisini Washington'ın yanında yer alan ikinci bir güç olarak görmekteydi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, AB'nin düşünülenden daha fazla gelişeceğini gündeme getirmişti. Genişleme için adı geçen ülkelerin sayısı artmıştı. Bir de bunların yanında NATO ülkesi olan Türkiye'de mevcuttu. Üye devletlerin bazılarının, genişlemenin zamanlaması dışında şüpheleri bulunmaktaydı. Genişleme Avrupa'nın merkezini Almanya tarafına doğru çekecekti.

2000 yılında toplanan yeni bir Hükümetler arası konferans, Amsterdam Antlaşması'nın eksiklerini tamamlamaya çalışmış ve bunun sonucunda da Nice Antlaşması imzalamıştır. 2003'te yürürlüğe giren antlaşma ile birliğe yeni giren üyelerin durumunun ne olacağı konusunda düzenlemeler yapılmış, AB anayasası yapım süreci hızlandırılmış, genişleme sürecinin yenilenmesinin yanında alınacak yeni üyelerin katılım süreci düzenlenmiştir.

Avrupalı Birliği'nin temellerinin atılması, Avrupa'ya ilk etapta, Avrupa'ya hizmet etmekten çok Birleşik Devletler'in dünya üzerinde görmek istediği siyasi ve ekonomik düzene hizmet ediyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem böyle geçerken, daha sonra, SSCB-ABD arasında Soğuk

Savaş'ın merkezi olmuş nihayetinde ise özellikle Almanya'nın birleşmesiyle beraber kendi amaçlarına hizmet eden bir birlik görünümü vermeye başlamıştır.

Avrupa, uzun ve çalkantılı bir dönemin ardından başlangıçta hedeflenen birçok şeyi bugün başarmış görülüyor. Geçmişten günümüze gerçekten farklılıkların ve çıkarların sürekli gözler önünde olduğu, savaşların merkezi olan Avrupa'da, böyle bir birliğin zorunluluğu ve gerekliliği tartışılmaz bir konu olmuştur.

Yapılan tüm bu antlaşmalar AB'nin kurucu antlaşmaları, AB hukukunun da en önemli kaynaklarıdır ve bunlara AB'nin anayasası gözüyle bakılır. AB hala gelişimini sürdürmekte olan ve tek devlet olma yolunda ilerlemekte olan bir yapıdır. Her ne kadar devletler egemenliklerini paylaşmak istemeseler de çok uzun vadede bu kaçınılmaz olarak gözükmemektedir, fakat şu da bir gerçektir ki dünya siyasi tarihinde bu gibi kehanetlerin doğru çıkmadığına çok kez rastlanmaktadır. Türkiye'nin, Birliğe olan üyelik macerası ise apayrı bir kitap konusudur denilebilir.